

Prva najdba rakovice rodu *Ctenocheles* (Decapoda) v oligocenskih plasteh Slovenije

The first finding of the crab *Ctenocheles* (Decapoda) in Oligocene beds in Slovenia

Vasja MIKUŽ

Katedra za geologijo in paleontologijo,
Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

Ključne besede: rakovice, *Ctenocheles*, desetonožci, oligocen, Čeplje pri Vranskem, Slovenija

Key words: crabs, *Ctenocheles*, Decapoda, Oligocene, Čeplje at Vransko, Slovenia

Kratka vsebina

V članku so obravnavani ostanki rakovic rodu *Ctenocheles*. Najdeni so v oligocenskem sivem laporastem muljevku blizu Čepelj pri Vranskem. To so prvi ostanki tega rodu rakovic na Slovenskem. V oligocenskem muljevku pri Čepljah so registrirani še številni drugi fosilni ostanki, pogostne so tudi septarijske konkrecije.

Abstract

In the paper remains of crabs of genus *Ctenocheles* are discussed. They were found in the Oligocene grey marly mudstone at Čeplje at Vransko. This is the first evidence of this crab genus in Slovenia. In the Oligocene mudstone at Čeplje also numerous other fossil remains were registred, and also abundant septarian concretions.

Uvod

Od leta 1995 do 1998 so na posameznih odsekih delali večje izkope za novo avtocesto Ljubljana – Šentilj. Pri zaselku Čeplje blizu Vranskega so leta 1997 naredili razkop skozi hribec nad Čepljami (slika 1), kjer je Franci Golob s Ptuja v oligocenskem sivem laporastem muljevku našel problematične fosilne ostanke. Muljevec je poln fosilnih ostankov, rastlin, mehkuž-

cev, rakovic in vretenčarjev. V njem so pogostne tudi manjše in večje ovalno-ploščaste konkrecije, med katerimi so tudi takšne, ki kažejo značilnosti septarijskih konkrecij. V njihovih sredicah so pogostno rastlinski ali drugi fosilni ostanki. Vse konkrecije so mineralizirane, nekatere vsebujejo več, druge manj pirita. Za problematične fosilne ostanke pa se je kasneje izkazalo, da pripadajo rakovicam rodu *Ctenocheles*.

Sl. 1 Položaj nahajališča oligocenskih rakovic pri Čepeljah

Fig. 1 Location sketch map of Oligocene crabs at Čepelje

Paleontološki del

Sistematika po: C. Beschin et al., 1998

Classis Malacostraca Latreille, 1806

Ordo Decapoda Latreille, 1803

Subordo Anomura H. Milne-Edwards, 1832

Familia Ctenochelidae Manning & Felder, 1991

Genus *Ctenocheles* Kishinouye, 1926

Po podatkih De Angeli-ja (1995) in Beschin-a et al. (1998) izvemo, da je pri rodu *Ctenocheles* poznanih vsega okoli 20 vrst, od zgornje krede do danes. Rod *Ctenocheles* živi danes v Tihem oceanu le z nekaj vrstami.

Ctenocheles sp.

Tab. 1, sl. 1-5

1971 *Ctenocheles* sp. – Philippe & Secretan, 128, Pl. C, Fig. 17

1995 *Ctenocheles* sp. – De Angeli, 10, Fig. 2-3a – 2-3c; Tav. 1, Fig. 3

1998 *Ctenocheles* sp. – Beschin, Busulini, De Angeli, Tessier & Ungaro, 15, Figg. 5, 6-1

Material: Pet primerkov osrednjih delov klešč v sivem (N5-N4) laporastem muljevcu. Vse je našel Franci Golob s Ptuja. ČG-1 (desni propodus ali propodit), ČG-1/1 (odtis primerka ČG-1), ČG-2 (levi propodus), ČG-3 (desni manus in propodus), ČG-4 (morda desni daktilopodit od primerka ČG-3 ?).

Nahajališče: Usek nove avtoceste Ljubljana – Maribor, skozi hrib pri Čepeljah (slika 1) vzhodno od Vranskega v letu 1997. Primerki so najdeni v oligocenski morski glini – sivici, v kateri so še rastlinski ostanki, številni ostanki mehkužcev in ponekod tudi rib. V isti kamnini je bila najdena tudi kost sesalca.

Opis: Primerki iz zbirke F. Goloba pripadajo posameznim delom klešč rakovice rodu *Ctenocheles* in vsi so poškodovani. Pri primerkih ČG-1, ČG-2 in ČG-4 so ohranjeni medio-anteriorni deli klešč (tab. 1, sl. 2-5), le pri ČG-3 je deloma ohranjen tudi najvišji in največji okroglast posteriorni del propodusa, ki zavzema okrog tretjine celotne dolžine propodusa (tab. 1, sl. 1). Anteriorni deli klešč so dolgi, nizki in ozki. Notranja funkcionalna površina kleščnih robov je ravna, ozka in nazobčana. Število in velikost zobcev sta različni. Zobci ali trni so pokončni ali rahlo nagnjeni, več je manjših in manj velikih. Med dvema velikima (visokima) zobcema je različno število manjših (nizkih) trnastih zobcev. Primerek ČG-1 ima med dvema okrog 2 mm visokima zobcema po šest krajših oziroma nizkih zobcev (1 mm) (tab. 1, sl. 4-5), ČG-2 pa ima po štiri nizke zobce med dvema visokima alternirajočima zobcema (tab. 1, sl. 3).

Dimenzije v mm (Dimensions in mm):	ČG-1	ČG-2	ČG-3	ČG-4
dolžina (Length)	23	34	24	15
višina (Height)	1,5-3	1,5-2	1,5-3	2-3
največja višina klešč (max. height of chela)	-	-	11	-

Oznake: od ČG-1 do ČG-4 = primerki iz Čepelj oziroma zbirke Francija Goloba s Ptuja, ali Č=Čepelje, G=Golob (The marks from ČG-1 to ČG-4 = the specimens from Čepelje or from the collection of Franci Golob from Ptuj, or Č=Čepelje, G=Golob).

Pripomba: Čeprav se pri določitvah vrst do sp. (*Ctenocheles* sp.) fosilnih ostan- kov ne uporablja sinonimika, je ta navede- na, ker so prikazane oblike sicer starostno različne, vendar v marsičem zelo podobne, primerki opisanega rodu pa zelo redki.

Stratigrafska in geografska razširjenost: De Angeli (1995) opisu- je ostanke rodu *Ctenocheles* iz zgornjeeocen- skih skladov najdišča »Fontanella« di Gran- cona v pokrajini Vicenza v Italiji, Beschin s sodelavci (1998) pa iz srednjepriabonijskih plasti Grancone v Vicenzi. Vrsta *Ctenoche- les valdellae* je bila najdena v srednjeeocen- skih plasteh najdišča Nanto, prav tako v Vi- cenzi. Po podatkih De Angeli-ja (1995) so jih našli še v eocenskih skladih Nemčije. Philippe & Secretan (1971) predstavl- jata ostanke spodnjega in zgornjega dela klešč opisane rakovice iz burdigalijskih skla- dov najdišča Saint-Martin-de-Castillon (Va- ucluse) blizu Apta v Franciji.

Zaključki

Po uporabljenih literaturnih virih ugo- tavljam, da so najdbe primerkov rodu *Cte- nocheles* razmeroma redke in ugotovljene pretežno v terciarnih - eocenskih in spod- njemiocenskih skladih. Naši primerki so iz vmesnih oligocenskih plasti. Štirje primerki iz Čepelj so prve najdbe rakovic iz družine Ctenochelidae v Sloveniji. Zaradi izredno tankih in nežnih sten njihovih skeletnih de- lov se zelo težko ohranijo v celoti. Vsi pred- stavljene primerki rakovic najverjetneje pri- padajo njihovim najbolj trdnim kleščnim delom.

The first finding of the crab *Ctenocheles* (Decapoda) in Oligocene beds in Slovenia

Conclusions

According to the utilized literature refe- rences the finds of individuals of the *Cte- nocheles* genus are relatively rare and occur- ring largely in Tertiary – Eocene and Lower Miocene beds. The found individuals are from the intermediate Oligocene beds. The four Čeplje specimens are the first finds of crabs of the Ctenochelidae family in Slove- nia. Owing to the extremely thin and fragile walls of their skeletal parts they are very rarely preserved as a whole. All presented specimens of crabs most probably belong to their hardest claw parts.

Zahvala

Najlepše se zahvaljujem gospodu Franciju Golobu s Ptuja za posredovane fosilne ostan- ke rakovic iz Čepelj pri Vranskem, Marijanu Grmu za skico in fotodokumentacijo ter dr. Simonu Pircu za prevode v angleščino.

Literatura

Beschin, C., Busulini, A., De Angeli, A., Tessier, G. & Ungaro, S. 1998: Crostacei eocenici di »Cava Rossi« presso Monte di Malo (Vicenza – Italia settentrionale). – Studi Trentini Sci. Naturali – Acta Geologica, 73, (1996), 7-34, Trento.

De Angeli, A. 1995: Crostacei del'Eocene superiore di »Fontanella« di Grancona (Vicenza – Italia settentrionale). – Studi Ricerche Assoc. Amici Mus. civ.«G. Zannato«, 6, 7-24, Montecchio Maggiore.

Philippe, M. & Secretan, S. 1971: Cru- stacés décapodes du Burdigalien des Courennes (Vaucluse). – Ann. Paléont. Inv., 57, 115-142, Pl. A-C, Paris.

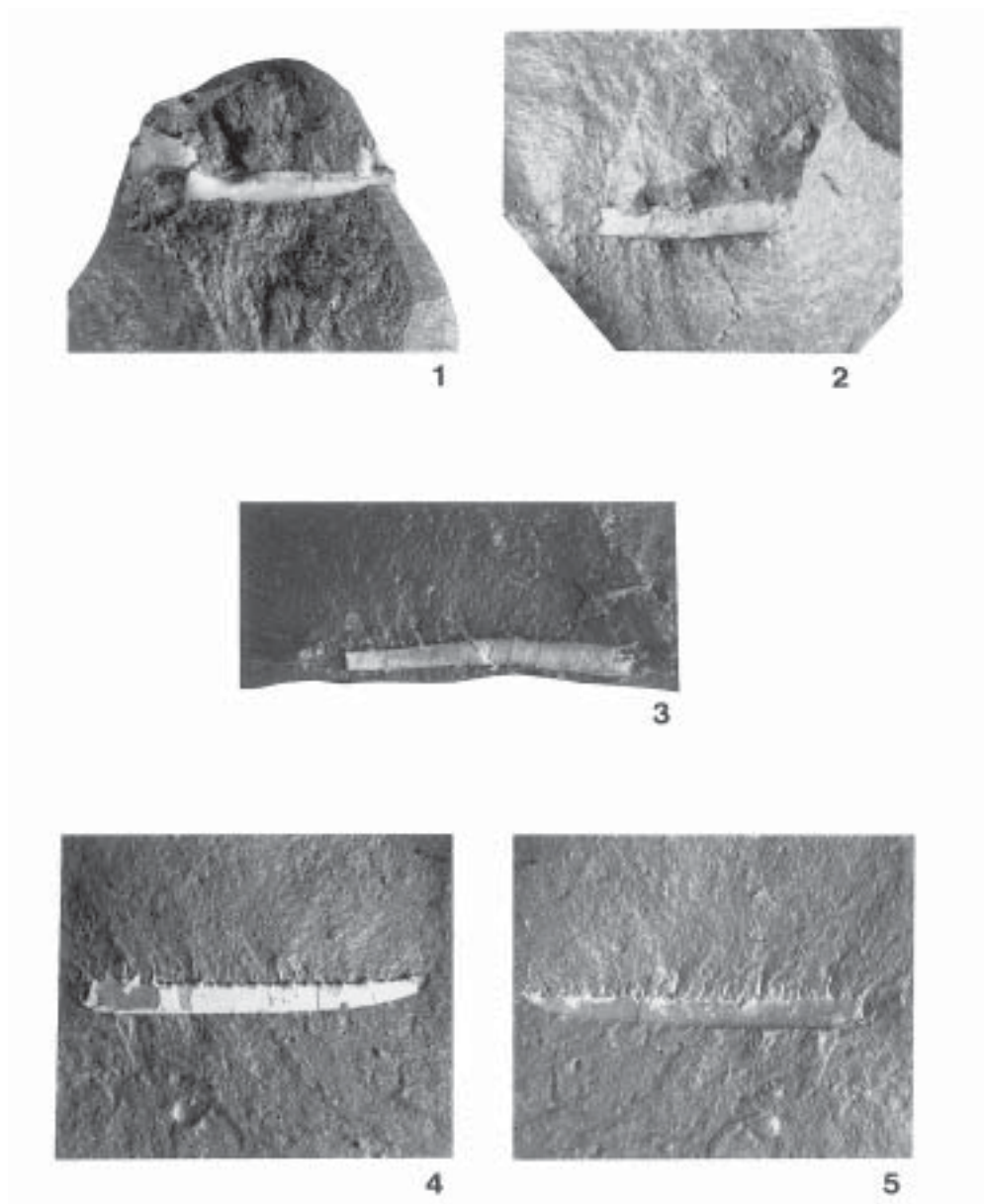

Tabla 1 – Plate 1

- 1 *Ctenocheles* sp., ČG-3, spodnji del klešč, Čeplje pri Vranskem, x2
Ctenocheles sp., ČG-3, the lower part of cheliped, Čeplje at Vransko, x2
- 2 *Ctenocheles* sp., ČG-4, del klešč, Čeplje pri Vranskem, x2
Ctenocheles sp., ČG-4, the middle part of anterior cheliped, Čeplje at Vransko, x2
- 3 *Ctenocheles* sp., ČG-2, sprednji del klešč, Čeplje pri Vranskem, x2
Ctenocheles sp., ČG-2, the anterior part of cheliped, Čeplje at Vransko, x2
- 4 *Ctenocheles* sp., ČG-1, spodnji in sprednji del klešč, Čeplje pri Vranskem, x2
Ctenocheles sp., ČG-1, the anterior part of immovable finger, Čeplje at Vransko, x2
- 5 Odtis istega primerka, ČG-1/1, Čeplje pri Vranskem, x2
The impression of same specimen, ČG-1/1, Čeplje at Vransko, x2